

Hyvä yhteistyökumppani

LAUSUNTOPYYNTÖ VAALIJALAN KEHYSSUUNNITELMASTA 2020 - 2022

Vaalijalan yhtymäkokous hyväksyi 12.6.2019 liitteenä olevan kehysuunnitelman, josta pyydetään teiltä lausuntoa.

Kohdistettuna kysymyksenä pyydetään ottamaan kantaa Vaalijalan kehityspolkuun valtakunnalliseksi julkiseksi palvelujen tuottajaksi. Työtä asiassa on tehty viimeiset viisi vuotta. Sosiaali- ja terveysministeriön asettamat selvityshenkilöt ehdottivat raportissaan 2018 Vaalijalalle valtakunnallisia vastuita:

1. Erityisen vaativan psykososiaalisen hoidon ja kuntoutuksen tuottajaksi
2. Rikoksesta tuomitsematta jätettyjen kehitysvammaisten hoidon ja kuntoutuksen tuottajaksi (tämä tehtävä on jo toteutettu)

Keväällä 2019 Vaalijalan palveluja ostetaan 13 eri maakunnasta. Vuoden 2019 palvelujen myyntiarvio ulkokunnille on 15 M€. Se on noin 26 % palvelujen kokonaisymyynnistä ja yli 30 % kuntoutuspalvelujen myynnistä. Suurimmat palvelujen ostajamaakunnat ovat (prosenttiosuudet koko palvelumyynnistä):

Pohjois-Savo	37,2 %
Etelä-Savo	36,9 %
Keski-Suomi	12,0 %
Uusimaa	4,1 %
Etelä-Karjala	2,7 %

1. Onko Vaalijalan valtakunnallinen palvelutoiminnan kehityssuunta oikea?
2. Onko Itä-Suomelle etua, että siellä toimii valtakunnallinen julkinen erityispalvelujen tuottaja?
3. Onko siitä haittaa jäsenkunnille?

Mikäli lausuntoaikana julkaistaan tulevaa sote-uudistusta koskevia linjauksia, jotka liittyvät Vaalijalaan, pyydetään ottamaan kantaa myös niihin.

Jäsenkunnilta pyydetään lausuntoa myös kehysuunnitelmasta yleensä.

Hallitus päätti 12.6.2019, että Nenonpellon yksikköjen kuntoutushintaluokkien (1-6) hinnat ovat samat vuosina 2019 – 2020 huolimatta palkkauskustannusten noususta. Kuntoutuksessa olevien asiakkaiden palveluille määritetään palveluja vastaavat hintaluokat vuodesta 2020 alkaen siltä osin, kun sitä ei tänä vuonna tehty. Asiasta on kesäkuussa palvelujen järjestäjien yhteyshenkilöitä tiedotettu.

Avopalvelujen yksikkökohtaisista hinnoista ja palvelusisältöjen päivityksistä ensi vuodelle käydään kuntaneuvotteluja vielä syksyn aikana, neuvotteluja koordinoi avopalvelujen johtaja Kirsi Ruutala.

Lausunto pyydetään toimittamaan **30.9.2019 mennessä** vaalijala@vaalijala.fi.

Lisätietoja ja tarkennuksia antaa kuntayhtymän johtaja Ilkka Jokinen, p. 050 60278 tai ilkka.jokinen@vaalijala.fi

Hyvää kesää toivottaen

kuntayhtymän johtaja

Ilkka Jokinen

Liite Kehyysuunnitelma

Jakelu Jäsenkunnat
Keski-Suomen kunnat
Itä-Suomen sote- ja sairaanhoitokuntayhtymät (6 kpl)
Itä-Suomen maakuntaliitot (4 kpl)

Kehyssuunnitelma 2020 - 2022

1 Hallinnon ja lainsäädännön muutokset

Julkisen sosiaali- ja terveydenhuollon rakenteiden, ohjauksen ja hallinnon uudistus

Suomen julkisen sosiaali- ja terveydenhuollon rakenteiden, ohjauksen ja hallinnon uudistuksen periaatteet eivät ole vielä käytettävissä keväällä 2019.

Sosiaali- ja terveysministeriön kärkihanke lapsi- ja perhepalvelujen muutosohjelma LAPE on edelleen toiminnassa. Hankkeessa valmistellaan mm. osaamis- ja tukikeskukset Suomeen, samoin opetus- ja kulttuuriministeriön VIP-verkosto, jossa kehitetään malleja erityisopetuksen tukemiseksi. Kummankin hankkeen voidaan olettaa vaikuttavan Vaalijalan palvelutoimintaan, mutta vielä ei ole tiedossa millä tavalla.

Vaalijalan neljä päätavoitetta tulevassa sote-uudistuksessa ovat:

- Vaalijalan palvelutoiminta pysyy yhtenä kokonaisuutena. Kokonaisuuteen kuuluvat kaikki kuntoutuspalvelut ja avohuollon palvelut kaikissa maakunnissa eli Pohjois-Savossa, Etelä-Savossa ja Keski-Suomessa
- Vaalijala on valtakunnallinen palvelujen tuottaja, jonka palveluista suurin osa kohdistuu KYSin erityisvastuualueelle (Pohjois-Savo, Etelä-Savo, Keski-Suomi ja Pohjois-Karjala)
- Vaalijala on toimintakykyinen erityispalvelujen tuottaja myös tulevaisuudessa omana organisaationaan
- Sateenkaaren erityiskoulun ylläpitäjänä jatkaa toistaiseksi Vaalijalan kuntayhtymä,

Uutta lainsäädäntöä

EU:n laajuinen tietosuojasetus GDPR, jota sovelletaan 25.5.2018 alkaen vaikuttaa kaikkiin sote-palvelujen tuottajiin ja niin myös Vaalijalaan. Henkilötietojen käsittelyä on tarkennettu ja tietojärjestelmät ovat päivitetty vuoden 2019 aikana.

Vammaisia koskevan lainsäädännön kokonaisuudistus (VALAS), jossa on tarkoitus yhdistää vammaispalvelulaki ja kehitysvammalaki uudeksi erityislaiksi. Uudessa vammaispalvelulaissa todetaan vammaisten subjektiiviset oikeudet ja luetteloidaan muut palvelut, luettelo ei olisi tyhjentävä vaan jättää tilaa kehitystyölle. Vammaispalvelulain ja sosiaalihuoltolain yhteensovittaminen tapahtuu lakien käytännön soveltamisen kautta, koska laeissa on samansuuntaisia palveluja. Ensisijaisesti vammaistenkin sosiaalipalvelut tuotetaan sosiaalihuoltolain perusteella. Lakiuudistus on periaatteessa valmis, mutta eduskuntakäsittelylle ei ole aikataulua.

Yleinen itsemääräämisoikeuslaki on valmistelussa. Sen piirissä tulevat olemaan kehitysvammaisten henkilöiden lisäksi muut vammaiset ja mm. muistisairaat. Yleistä itsemääräämisoikeuslakia tarvitaan, jotta kehitysvammalaista voidaan luopua.

Kaikkien kansalaisten työelämäosallisuuteen tähtäävä lainsäädäntöuudistus on nimeltään TEOS. Se on sosiaalihuollon työelämäosallisuutta tukevan lainsäädännön ja palvelujärjestelmän uudistamishanke. Uudistuksen tarkoituksena on tukea heikossa työmarkkina-asemassa olevien henkilöiden osallisuutta työelämään. Se tulisi mm. uudistamaan perinteisen työtoiminnan ja korvaamaan sen osittain työelämävalmiuksia edistävällä sosiaalisella kuntoutuksella ja osallisuutta edistävällä sosiaalisella kuntoutuksella.

Kuntoutuusuudistuksesta on olemassa komitean raportti vuodelta 2017. Kuntoutukseen käytetään Suomessa noin 2 miljardia euroa vuodessa. Kuntoutuksen järjestämistä tuetaan raportin mukaan siirtämässä Kelalta maakunnille, joka on jo osittain käytännössä tapahtunut. Uudistustyöllä voi olla merkittävä vaikutus myös Vaalijalan palvelutoimintaan.

Seuraavaa suuri lainsäädäntöuudistus koskee yleistä sosiaaliturvaa (sotu-uudistus), jonka valmistelu on seuraavan hallituksen työlistalla.

Lainsäädäntötyössä on patoutuneita paineita johtuen siitä, että substanssilakien uudistamisaikataulu kytkettiin rauenneeseen maakunta- ja sote-uudistuksen aikatauluun. Nähtäväksi jää toimitaanko seuraan uudistushankkeen kohdalla samalla tavalla.

Vaalijalan lähtökohta lainsäädäntöuudistuksiin on erityistä tukea tarvitsevan ihmisen näkökulma ja pyrimme vaikuttamistoiminnallamme turvaamaan heidän palvelunsa.

2 Vaalijalan avopalvelut olennainen osa kokonaisuutta

KEHAS-ohjelman 2010 - 2015 keskiössä oli kehitysvammaisten laitosasumisen purkaminen eli valtakunnallinen asunto-ohjelma kaikille kehitysvammaisille. Asunnoista yli puolet on osoitettu lapsuudenkodeistaan ja vanhentuneesta asuntokannasta muuttaville. Ohjelmassa on viime vuosina huomioitu myös muut kehitysvammaisen elämässään tarvitsemat palvelut. Työ jatkuu vuoteen 2020 asti ilman erityistä ohjelmaa, vammaisten asuntohankkeiden rahoitus Valtion asumisen rahoitus ja kehittämiskeskus ARAssa on kuitenkin vähentynyt. Vaalijalan Nenonpellon yksiköissä ei enää järjestetä laitosasumista.

Vaalijalan asunto-ohjelma keskittyy jatkossa Vaalijalan olemassa olevien asuntokohteiden kunnostukseen ja uusien asumispalvelujen kehittämiseen mm. digitalisaatiota hyödyntäen.

Vaalijala tuottaa avopalvelutoimintaa 15 kunnassa ja 18 paikkakunnalla. Poliklinikat, Savoset monipalvelukeskukset, päivätoiminta- ja asumisyksiköt toimivat kiinteässä yhteistyössä sijaintikuntiansa ja asiakkaidensa kanssa. Suunnitelmakauden lopussa asumis- ja perhehoitopaikkojen kokonaismäärä on noin 500 asuntoa. Tekemisen piirissä on noin 450 asiakasta.

Kun mukaan lasketaan poliklinikoiden sekä päivä- ja työtoiminnan palvelut, avohuollon asiakkaiden kokonaismäärä nousee 1 500 henkilöön.

Tulevaisuuden palvelurakenteista

Vaalijalan avopalvelujen tavoitteet pohjautuvat edellisen uudistushankkeen ja KEHAS-ohjelman tavoitteisiin. Tärkein lähtökohta on palvelujen kysyntään vastaaminen. Se on osoittanut, että keskeinen tehtävä Vaalijalle on vastata vaativimpiin asiakastarpeisiin myös avohuollossa.

Jako laitos- ja avopalveluihin on vielä olemassa, mutta voidaan ennakoida, jaon merkityksen tulevan vähenemään. Se voi korvautua esimerkiksi palvelujen vaativuuden tasomäärittelyllä. Vaalijalan osaamis- ja tukikeskus on tämän uuden ajattelun mukainen kokonaisuus, jossa laitos- ja avopalvelujen raja on ylitetty ja perusopetus toimii tiiviisti sen rinnalla.

Vaalijalan palvelutoiminnan tavoitteena on, että haasteellisten tilanteiden arviointi ja selvittäminen perheissä tulee tapahtua jatkossa asiakkaan omassa toimintaympäristössä. Siten voidaan vähentää tai ainakin lyhentää kuntoutusjaksojen kestoa ja parantaa kuntoutuksen vaikuttavuutta. Talouden näkökulmasta kysymys on pitkän aikavälin säästöistä.

Liikkuvissa kuntoutuspalveluissa konsultoiva työote on keskeistä. Perhekeskeisen työn osuus tulee kasvamaan ja varhaisen vaikuttamisen asema vahvistuu. Toimintamalli on ollut Vaalijalan palvelutoiminnan tavoitteena viiden vuoden ajan, mutta toistaiseksi asiassa läpimurto on saavuttamatta. Tilanne näkyy edelleen kasvavina sote-kustannuksina.

3 Osaamis- ja tukikeskus hallitussa muutoksessa

Nenonpellon yksiköt ovat tärkeä osa Vaalijalan osaamis- ja tukikeskusta. Erityisryhmien psykososiaalinen kuntoutus, autismiosaaminen sekä monivammaisten kehitysvammaisten opetus- ja kuntoutus tukevat kodeissa ja avoyksiköissä tehtävää työtä. Sateenkaaren peruskoulun erityisopetus sekä toisen asteen valmentava opetus yhteistyössä oppilaitosten kanssa ovat olennaisia osia kokonaisuudessa.

Vuoden 2019 lopussa Nenonpellossa on noin 140 asiakaspaikkaa, jonka lisäksi muualla Pieksämäellä on 30 paikkaa.

Laitoksessa asuvaksi on määritelty yli 3 kuukautta siellä olleet. Nenonpellon yksiköt eivät enää tuota uutta laitosasumista vaan toiminta on määräaikaista kuntoutusta. Hyvin pitkään palveluissa olleille iäkkäille asiakkaille pyritään järjestämään laitosasumismahdollisuus mahdollisuuksien mukaan.

Suunnitelmakauden lopussa määräaikaisen laituskuntoutuksen kapasiteetiksi arvioidaan noin 150 paikkaa, Kuntoutuspalvelujen myynnistä nykyisten jäsenkuntien ulkopuolelle suuntautuu suunnitelmakauden lopussa 40 %, tällä hetkellä luku on 30 %. Asiakkaiden ja maakuntien tarpeet sekä kysyntä määrittävät toiminnan laajuuden jatkossakin.

4 Henkilöstön osaaminen pidetään korkealla tasolla

Suunnitelmakauden alussa Vaalijalassa on noin 870 virkaa ja työsuhdetta. Lisäksi määräaikaisissa tehtävissä ja sijaisina toimii noin 400 työsopimussuhteista työntekijää. Suunnitelmakaudella henkilöstön määrä pysyy ennallaan. Vaalijalan palveluksesta siirtyä eläkkeelle vuoden 2022 loppuun mennessä yhteensä noin 60 työntekijää, joista suurin osa työskentelee Pieksämäellä. Uutta henkilöstöä rekrytoidaan ja uutta osaamista rakennetaan täydennyskoulutuksella ja yhteistyöllä oppilaitosten kanssa. Merkittävin keino on oppisopimukset, joiden määrä on keskimäärin 50.

Vaativan palvelutoiminnan hoitaminen edellyttää jatkossakin henkilöstön aktiivisuutta ja kehittymisvalmiuksia. Vaalijala turvaa riittävät mahdollisuudet täydennyskoulutukseen, työnohjaukseen, työterveyshuoltoon ja muihin henkilöstön osaamista ja jaksamista edistäviin vaikuttaviin toimenpiteisiin. Vaalijala joutuu jatkossa panostamaan enemmän perustutkintojen suorittamisen tukemiseen toisella asteella ja amk-tasolla.

5 Vaalijalan talous pidetään tasapainossa

Vaalijalan käyttömenot ovat suunnitelmakauden alussa noin 65 M€. Käyttötalousmenoja lisäävät kasvavat avopalvelut. Henkilöstömenojen osuus on noin 80 prosenttia käyttötalousmenoista.

Tasapainoisen talouden ylläpitäminen tarkoittaa ylijäämäistä vuositulosta, se edellyttää kustannustehokasta toimintaa ja palvelujen joustavaa hinnoittelua. Ensi vuonna palkkaperusteiset menot arvioidaan nousevan 2,5 %. Silloin maksetaan täysi-määräiset lomarahat, jonka vaikutusarvio on 1,8 % ja KVTES:n korotusten vaikutusarvio on noin 0,7 %.

Vuonna 2021 palkkaperusteinen kustannuspaine vähenee, ellei seuraava KVTES tuo uusia paineita. Lakisääteiset sivukulut arvioidaan pysyvän nykyisellä tasolla. Palkkaperusteinen kustannuspaine huomioidaan suoritehinnoissa vuosina 2020-22. Nenonpellon yksiköiden suoritehinnoittelu uudistettiin vuonna 2019 ja saatetaan voimaan kokonaisuudessaan vuonna 2020.

Kuntasektori maksaa yli 80 prosenttia Vaalijalan menoista. Asiakasmaksujen osuus tulokertymästä on viime vuosina pienentynyt pitkäaikaisen laitoshoidon vähenemisen myötä. Jäsenkuntien näkökulmasta on huomattava, että ulkokuntien palvelutoiminnan ostot ovat 12-14 M€ vuodessa. Tämä summa vahvistaa toimintayksikköjen sijaintikuntien taloutta ja työllisyyttä.

Nenonpellon yksiköiden suoritehinnot ensi vuodelle päätetään poikkeuksellisesti hallituksessa 12.6. ennen kuin talousarvioehdotus on käsitelty. Kunnat ovat toivoneet aikataulun aikaistamista. Suoritehinnot päätetään käytettävissä olevien ennakkotietojen perusteella. Jos suoritehintojen päättäminen kesäkuussa johtaa kestävämpään tilanteeseen ennalta arvaamattomien kustannusmuutosten johdosta, arvioi hallitus suoritehinnot uudelleen vuoden loppupuolella.

Avopalvelujen yksikkökohtaiset suoritehinnot ensi vuodelle päätetään hallituksessa normaalisti joulukuussa.

Asuntojen rakentaminen tai hankinta on edelleen lähivuosien merkittävin investointisuunta. Hankkeissa pyritään käyttämään ARAn rahoitusta, muuten suositaan tilojen vuokraamista.

Asumispalvelujen investoinnit toteutetaan pääosin ARAn investointiavustuksella ja korotukilainalla. Asumispalveluissa investointien aiheuttamat pääomamenot ja käyttömenot katetaan vuokrilla. Kirjanpidossa palvelutoiminta ja rakennusten talous on eriytetty. Tulevina vuosina joudutaan peruskorjaamaan tai uusimaan vanhinta asuntokantaa, joka rahoitetaan vuokratuloista.

Nenonpellon rakennuskannan peruskorjaukset rahoitetaan vieraalla pääomalla. Valtion avustuksia käytetään kohteisiin silloin, kun niitä on saatavilla. Peruskorjausinvestointeja tehdään siinä määrin, kun tiloja kuntoutustoimintaan pitkällä aikavälillä tarvitaan.

Merkittävimmät muut investoinnit liittyvät ICT-hankintoihin.

Vuosi-investointien bruttomäärä on noin 4 miljoonan euron tasolla. Jäsenkunnilta ei kanneta erikseen maksuosuuksia investointeihin.

6 Vaalijalan palvelutoiminnan merkittävimmät riskit

Vaalijalan palvelutoiminnan perusriski on palvelujen järjestäjätahon eli kuntasektorin heikkenevä taloudellinen kantokyky, joka koostuu kuntataloudesta ja valtionosuusjärjestelmästä. Tilanne luo suuret odotukset tulevalle sote-uudistukselle, joka voi olennaisesti muuttaa nykyisen asetelman. Tulevaisuuden sote-kustannukset ovat kuitenkin kasvussa vinoutuvasta väestörakenteesta johtuen.

Nouseva riski on ammattitaitoisen ja osaavan henkilöstön vaikeutuva rekrytointi Itä-Suomessa. Aikaisemmin se koski asiantuntijoita, mutta tänä päivänä se koskee myös perustyötä tekeviä. Kehittyvä digitalisaatio voi jossain määrin helpottaa tilannetta ja alentaa kustannuksia, mutta vaativien palvelujen tuottaminen on aina työvaltaista. Pitkällä aikavälillä työvoiman saatavuuden heikkeneminen on riskeistä suurin.

Kolmas palvelutoimintaan liittyvä riski liittyy maineeseen. Vakavat tai toistuvat epäonnistumiset vaativassa palvelutoiminnassa voivat johtaa nopeasti palveluorganisaation tilanteeseen, jossa sillä ei enää ole toimintaedellytyksiä. Vaalijalan sertifioidun laatujärjestelmän avulla prosesseja kehitetään siten, että riskiä pienennetään. Vaalijalan täytyy hallita laatu tuottamissaan palveluissa.